

Greta Häger – ett levnadsöde i det tysta

”Olika falla ödets lotter” - visa och tankvärda ord som ofta används i bröllopstelegram, då med lite rolig fortsättning. Men olika är också förmågan att hantera den lott som ödet behagat tilldela var och en. Den som på ett beundransvärt sätt kämpade mot svårigheter livet igenom utan att knäckas var Greta Häger. Hennes levnadshistoria, präglad av motgångar och försakelser, förtjänar att dokumenteras. Kanske kan den tjäna som en tankeställare för oss som tillhör nutidens bidragslyftande generation.

Greta var leksandskulla, född den 24 mars 1880 som mellanbarnet i en trebarnsfamilj. Redan innan hon börjat skolan drabbades familjen av ett hårt slag då modern dog. Lyckligtvis fanns mormor inom räckhåll och hon blev barnens trygghet i fortsättningen. Fadern bildade efter en tid ny familj men de tre syskonen föredrog att bli kvar hos mormor. När Greta var i 11-12 årsåldern inträffade det som allt framgent begränsade hennes möjligheter i livet. Hon insjuknade i hjärnhinneinflammation och i hennes avgångsbetyg från folkskolan våren 1892 finns anteckningen ”totalt döv” på den rad som var avsedd för sångbetyg. Sjukdomen hade efterlämnat ett lyte som hon nu måste lära sig att leva med. Att hon hunnit bli läs- och skrivkunnig innan hon blev sjuk var naturligtvis av största värde i den situation hon nu befann sig. Till någon skola för att lära sig första munrörelser kom hon aldrig, men det lärde hon sig ändå alldeles på egen hand. Stum var hon ju inte heller utan hon talade hela livet det leksandsmål hon lärt som barn. Ungdomsåren tillbringade hon på gårdar i hemtrakten som hjälp i hushåll

och ladugård, hon hade god hand med djur och hon var av den åsikten att man ska göra rätt för sig här i världen.

Greta hade humor och i grunden ett ljust och glatt sinnelag som gjorde att hon hade bra kontakt med jämnåriga trots dövheten. Så hände det som vid den här tiden kallades att "råka i olycka". I september 1903 födde hon en son, men "delägaren" som borde vara hennes stöd, han föredrog att dra sig ur, det var ju så enkelt på den tiden. Sannolikt var hennes dövhet en käpp i hjulet även i detta sammanhang, människornas synsätt ifråga om kroppsliga defekter har ju förändrats mycket till det bättre sen dess. Nu blev det genast mer bekymmersamt att hitta jobb där hon kunde ha pojken med sig. Att lämna bort sitt barn hade hon nog aldrig en tanke på och på något vis klarade hon sin existens, kanske tack vare att mormor fortfarande levde och var något av en tillflyktsort när det uppstod problem. Äldre system Britta var mycket sjuk och hon gick också bort vid denna tid.

*Greta Häger med barnbarnet
Ingrid.*

Greta vistades nu i byn Ullvi men tydligen var hon inte riktigt tillfreds med tillvaron. Några brev som hälsar henne välkommen till arbete i Nås år 1905 och Filipstad år 1906 vittnar om att hon hört sig för om ny arbetsplats. Men hon kom aldrig iväg - varför? Kanske saknades respengar eller kanske gruvade hon sig för att komma till en främmande miljö för dövhetens och för lilla Eriks skull. Man vet vad man har, tänkte hon nog, och så gick några år till.

Men så börjar det droppa in brev som poststämplat på Sollerön. Hur hängde nu detta ihop? Jo, en kringresande affärsman, Karl Göransson från Amsberg, hade förmedlat adresser mellan två ensamma människor som han menade kunde ha glädje av en brevvän. Visste han att Påls Per i Bråmåbo var en baddare till brevskrivare? Med en avundsvärd handstil, prydlig och driven på samma gång, berättade Per välformulerat och fångslande om sitt fiske, sin båt och om väder och vind som han var så beroende av i sitt arbete. Han var en kunnig trädgårdsarbetare under sommar-halvåret och vintertid var det skogshuggning. Inte med ett ord berörde han hur han bodde, men desto större utrymme ägnade han åt att försäkra hur han såg fram emot att få träffa ”kära Greta” och bli närmare bekant. Påls Per var född 1857 och hade bott i Falun under många år medan han fick praktik i trädgårdsyrket och där var han också gift, men det berättade han inte heller, åtminstone inte i de brev som Greta sparar. Äktenskapet var barnlöst och tydligen inte av den hållbara sorten så han var därför ensam när han kom tillbaka till Sollerön år 1901. Om han nu hoppades på en romans så var han finkänslig nog att inte avslöja det.

Detta var alltså bakgrunden till att Greta denna gång gjorde slag i saken och flyttade till Påls Per som hushållerska. Bäck Emma har berättat att hon som 11-åring befann sig på bryggan tillsammans med några kamrater den sommandag 1911 då Påls Per kom i sin roddbåt och mötte Greta som var passagerare på ångbåten Gustav Vasa från Leksand. Greta hade bl a en symaskin med sig som det var lite besvärligt att lyfta över i roddbåten. Undet tiden försökte ungdomarna läsa adresslapparna på det övriga bagaget fär att få veta vad den nyanlända hette, men det gick inte Erik med på där han stod för att vakta resgodset. Snart sågs Pers lilla roddbåt fullastad glida iväg söderut för att gå in till land i Busta där Per hade sin båtstad. Med all säkerhet passade han då på att visa sitt grönsaksland som han odlat upp bakom det som skulle föreställa båthus. Det fanns nästan inga väggar på den byggnaden, men väl tak som bars upp av rejäla stolpar. Allehanda fiskredskap, tillhörande olika bybor, hängde där på tork och aldrig hörde man talas om att någonting blev stulet.

Så var det då bara att gå den kilometer som återstod till Pers ungarlslya. Vad hade Greta väntat sig och vad tänkte hon när hon steg in genom dörren till den låga grå lagården som nu skulle bli deras hem? Kanske var det ingen överraskning, det

kan ju tänkas att Per hade berättat i något brev som inte längre finns kvar. Svängrum blev det minst av allt i detta enda rum för tre personer. Två fönster släppte in morgon- och middagssol och en öppen spis fanns i hörnet till vänster innanför dörren, men därutöver gavs inte plats för mer än det lilla matbordet framför österfönstret, några enstaka stolar och så en riktig säng. Jag minns att den sängen alltid var så högt uppbäddad därför att där lades alla sängkläder som nattetid användes i de hopfällbara vecksängar som på dagtid stod under gavel-fönstret. Diskbänk fanns inte utan Greta brukade sätta diskbaljan på en stol mellan spisen och matbordet och sedan stjälppte hon disken på vaxduken.

Huruvida Per hade några djur innan Greta kom är inte bekant, men det är mindre troligt eftersom han ofta var borta på arbete. År 1914 befann han sig i Älvdalen och därifrån skrev han hem till Greta att han önskade att hon skulle komma på besök ”om det nu har ordnat sig med skor åt pojken, han borde få se sig om lite han också” och vidare fortsätter han ”nog bör du väl kunna ordna på något vis för fåren så att du kan vara ifrån ett par dagar”. Alltså hade de får i sin ägo vid denna tidpunkt, men senare blev det getter som fick sin delvis inbyggda kätte längs den fönsterlösa väggen. Den delen av rummet hade bara jordgolv, men någon gödselglugg fanns inte utan djurspillningen måste alltid forslas med skottkärra över bostadssidans golvplank. Även denna vinter, alltså 1914, passade Greta på att söka jobb på annat håll medan Per var borta, det framgår av sparade brev, men trots positiva svar så blev hon kvar i Bråmåbo. Riktigt nöjd med livet var hon nog ändå inte - hur skulle hon kunna vara det - och säkerligen var det nog trångboddheten som hon drömde om att komma ifrån. En liten lada fanns på tomten och där förvarades gå-bortkläder, för att dela bostad med getter det sätter sina luktspar. Sommartid fick ladan naturligtvis tjänstgöra som sovrum också, något som var mycket vanligt förr.

Greta var klart medveten om att getmjölk är hälsosam föda och den ost hon gjorde av överbliven mjölk var riktigt god, enligt grannar som fått smakbitar. Getmjölken var utan tvekan en trygghet ifråga om kosthållet, potatis och rotsaker likaså då både Greta och Per hade stort intresse för trädgårdsodling. Eftersom Per tyckte om att fiska så blev det nog väldigt ofta fisk på bordet, alltså nyttig föda på alla sätt, om än enahanda. Tillagning och förvaring av matvaror i dessa minimala utrymmen var nog det största bekymret. En hylla ovanför veden i den sk farstun fick t ex tjänstgöra som kallskafferi.

Men Greta var händig och påhittig. Under de långa vintrarna satt hon och gjorde kvastar i olika storlekar som hon sedan lastade på en liten kärra och sålde ute i byarna. Det var starka och välgjorda grejor så kärran blev oftast tom och hon fick med tiden en trogen kundkrets. Men under sommarhalvåret gick hon i skogen och repade gräs som blev vinterfoder åt djuren sedan det hässjats på tork bredvid

ladan. Lövkärvar band hon också som fick sin torkplats ovanför fiskeredskapen i skjulet i Busta. Livet var nog lättare på alla vis under sommaren då djuren kunde vara ute, tvätten kunde skötas nere vid sjön och Greta var också en flitig badare. Men vintertid måste djuren få vara inne och på eftervintern föddes flera kullar små söta killingar som vi barn i grannskapet fick komma in och leka med. ”Det var ju hos Greta vi hade vårt lekis” konstaterade Fyr Karl helt nyligen när vi pratade barndomsminnen. Hans mor, Stunis Anna, var Gretas bästa vän, den som höll ett öga på att hon kryade på sig i förkylningstider o s v då hon var ensam under kalla vintrar medan karlarna var i skogen. En pytteliten köksspis insatt i den öppna spisen var något som Greta hade stor glädje av de senaste åren i denna enkla bostad, den förenklade kaffekokningen avsevärt.

Men någon riktig dygnsrytm lyckades hon aldrig komma in i, hennes lampa lyste nätterna igenom om hon hade kommit över någonting att läsa. Hon läste allt och höll därför noga reda på tidens politiska frågor, t ex vad de olika riksdagsledamöterna stod för. Moratidningen gick hon i gårdarna och läste från första till sista bladet och ofta somnade hon där hon satt på en stol mitt under taklampan. Hennes ansikte lyste upp om hon såg en bild av Per Albin Hansson så den artikeln läste hon först. Han var en riktigt bra karl, tyckte hon, särskilt sen det visade sig möjligt att få både bidrag och förmånliga lån till bättre bostad strax efter det han blivit statsminister. Men äran av att Greta fick bo i en ny stuga på äldre dagar den får nog fjärdingsman Mats Anders Nilsson tillskrivas. Det var han som uppmanade Erik Häger att söka dessa förmåner hos landstinget och det var också han som i kraft av sin befattning hjälpte till att överklaga det snåla bidraget på 500 kronor och fick det dubblerat genom att intyga att den nuvarande bostaden inte kunde kallas människovärdig.

I april 1934 dog Påls Per i lunginflammation och året därpå stod den nya stugan klar och Greta fick flytta in på övervåningen. De tio närmaste åren blev säkert de bästa i Gretas liv. Erik gifte sig då och de unga bodde i ett rum och kök på nedre botten. I lagården blev det nu både höns och ett par kor och det bästa av allt: Greta hade glädjen att bli farmor två gånger. Men tiderna förändrades, det blev allt mindre lönsamt med små jordbruk och alla strävade efter större bostad, så när Erik fick stadigvarande jobb i Mora flyttade han med sin familj till Färnäs där hans fru Anna hade sina rötter. Nu behövde inte Greta gå i trappan längre, hon hade blivit så stor och tung i kroppen på gamla dagar och nu hade hon pension så allt såg så bra ut. Men det gick inte så många år förrän ålderskrämpor av flera slag gjorde att hon behövde hjälp, och bästa lösningen blev ålderdomshemmet i Venjan dit Solleröns åldringar vid denna tid hänvisades. Där slutade hon sitt strävsamma liv den 5 mars 1957.

När man så här i efterhand begrundar detta livsöde så är det omöjligt att undgå

det lilla förargliga ordet ”om”. Tänk om Greta blivit född t ex 50 år senare, då skulle hon säkert fått gå någon yrkesutbildning där hennes lyte inte betytt så mycket. Kanske hon då sluppit bli döv också, sjukvårdens behandlingsmöjligheter förbättras ju hela tiden. Hur skulle hennes liv ha blivit då? Hennes läslust kanske var tecken på en studiebegåvning med lovande framtidsutsikter. Men jag är nästan säker på vad hon skulle ha valt: hon skulle blivit florist, på det området var hon en naturbegåvning. Hennes gröna fingrar trollade inte bara med knepiga blomskott, hon var också en mästare i att komponera vackra blombuketter som hon älskade att ge bort till sommarens namnsdagsbarn. Vid varje begravning, som hon tyckte berörde henne, kom hon med en egenhändigt bunden krans som var proffsigt välgjord. Vintertid var oftast enris det enda material som stod till buds, men hon åstadkom riktiga konstverk av det också och kråkbärsrisets skönhet skulle jag aldrig ha upptäckt om jag inte haft tillfälle att beundra hennes kransar.

Trots att Gretas liv var materiellt sett mycket fattigt så var det ändå inte glädjelöst. Hon hade blick för det komiska och skrattade så tårarna trillade åt killingarnas krumsprång och åt tidningarnas historiesidor. Den allra största glädjen för en mor - att se sitt barn utvecklas till en redbar och arbetsvillig samhällsmedborgare - den fick hon uppleva tillfullo. När Erik var ung var det många av hans jämnåriga som sökte sig till städerna för jobbens skull, och han tillfrågades ibland om han inte skulle hänga med, men han avböjde bestämt med motiveringen att han var ensam om ansvaret för sin handikappade mor. Varför blev inte han en missanpassad värsting, han som hela sin skol- och ungdomstid mobbades för den envisa getluktens skull, kan någon lärd psykolog förklara det? Självs kunde han aldrig glömma hur ledsen han blev många gånger.

Till sist ett stort tack till Ingrid Jonasson, född Häger, som välvilligt bidragit med uppgifter för denna artikel. Om Greta kunnat höra vad Ingrid säger i dag skulle hon bli överlycklig: ”Jag är så stolt över min farmor, det har jag alltid varit”.

Rull Elsa